

УДК 343.9

М. Г. КОЛОДЯЖНИЙ,

канд. юрид. наук,
ст. наук. співроб. НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України,
асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В ІТАЛІЇ

Узагальнено сучасний досвід Італії із запобігання злочинності, зроблено висновок про місце і роль громадськості в системі суб'єктів запобіжної діяльності цієї країни.

Ключові слова: запобігання злочинності, протидія злочинності, профілактика злочинності, громадськість, громадський вплив на злочинність, стратегія участі громадськості у запобіганні злочинності.

Визначення складових сучасної концепції запобігання злочинності в Італії неможливе без аналізу основних показників злочинності в цій країні. Це дозволить зробити певні висновки щодо тенденцій, які намітились останнім часом в італійській злочинності, а також перспектив у роботі тих чи інших суб'єктів запобіжної діяльності. У цьому контексті Італію можна назвати країною з одним із найбільших рівнів злочинності серед усіх 28 держав – членів ЄС разом із ФРН, Великою Британією та Францією.

Якщо проаналізувати відповідні показники кримінально-правової статистики Італії, то впродовж 2002 – 2007 рр. (інформація за більш пізній період відсутня, оскільки остання статистична збірка європейської злочинності буде видана лише в кінці 2014 р.) простежується стійка тенденція до збільшення рівня злочинності, який за вказаний період часу сягнув + 31 %. Зокрема, 2002 р. поліцією Італії зареєстровано 2,23 млн злочинів, 2003 р. – 2,45 млн, 2004 р. – 2,41 млн, 2005 р. – 2,57 млн, 2006 р. – 2,77 млн, а 2007 р. – 2,93 млн злочинів.

Аналогічна ситуація простежується й з насильницькими злочинами, до яких відповідно до методології європейської збірки злочинності відносять тілесні ушкодження різних ступенів тяжкості, грабежі, розбої, згвалтування та

інші кримінальні посягання. Так, якщо 2002 р. поліцією Італії було зареєстровано 106,6 тис. таких злочинів, то 2007 р. – вже 147,4 тис. Це свідчить про збільшення даної групи злочинів на 38 %.

Дещо інші тенденції простежуються в італійському суспільстві з найбільш небезпечним злочином – убивством. За період 2002 – 2007 рр. відбувається певне коливання його динаміки у бік скорочення чи збільшення: 2002 р – 691, 2003 р. – 765, 2004 р. – 767, 2005 р. – 648, 2005 р. – 663, 2007 р. – 685 убивств.

Вказані показники рівня сучасної злочинності в Італії свідчать про те, що ця країна входить до п'ятірки «лідерів» за абсолютними показниками злочинності. При цьому вона відрізняється від них впевненим збільшенням рівня злочинності, тоді як решта мають тенденцію до незначного, але її поступового скорочення. Наприклад, упродовж 2002 – 2007 рр. злочинність зменшилась у ФРН на 3 %, у Франції – на 13 %, а у Великій Британії – аж на 17 % [1-2].

Означена обставина зумовлює запровадження в Італії так званої моделі контролю злочинності (*il modello dell controllo o proibizione della criminalita*). Вона передбачає жорстке реагування на підвищення криміногенності в італійському суспільстві шляхом розкриття злочинів, арешту підозрюваних, судового розгляду кримінальних проваджень та швидке й невідворотне покарання винних [3]. Належний рівень правопорядку в Італії забезпечується завдяки діяльності офіцерів національної поліції та карабінерів, а також шляхом постійного розширення штату муніципальної поліції.

Поряд з указаною традиційною моделлю кримінальної політики в Італії виникає необхідність розробки новітніх підходів до скорочення криміногенності у державі. При аналізі основних положень цих підходів скористаємось кримінологічно значущими відомостями Європейської мережі запобігання злочинності (European Crime Prevention Network – EUCPN), рішення про створення якої було прийнято на зустрічі європейських лідерів ще в 1999 р. в Тампаре (Фінляндія) [4. с. 58]. Офіційно ця організація створена

2001 р. На її діяльність упродовж 2001 – 2014 рр. виділено 845 тис. євро, зокрема на: виявлення ефективної практики у сфері запобігання злочинності в Європі; сприяння обміну знаннями і досвідом у вказаній царині між країнами ЄС; допомогу у розвитку місцевих й національних стратегій запобігання злочинності тощо.

На даний час EUCPN здійснює свою діяльність відповідно до багатолітньої концепції, розрахованої на 2010 – 2015 рр. Основними складовими цієї концепції є вивчення й вдосконалення існуючих передусім програмних підходів до запобігання молодіжній злочинності; злочинам, вчинених із застосуванням холодної зброї; обмеження віктимізації підлітків у кіберпросторі; протидії злочинам у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, прекурсорів та їх аналогів, а також насильству у сім'ї. Європейська мережа запобігання злочинності приділяє також велику увагу втіленню у життя концепції участі громадськості у запобіганні злочинності [5].

Сучасна італійська доктрина запобігання злочинності базується на усуненні реальних та імовірних чинників, зумовлюючих порушення законності у різних сферах. Основні підходи до запобігання злочинності в Італії, окрім концепції її контролю, також охоплюються так званою концепцією політики добросусідства (Neighbourhood Policing), запровадження якої відбулось у 2002 р. та яка на теперішній час остаточно ще не втілена у життя. Вона полягає у відході від репресивного, виключно карального підходу органів кримінальної юстиції Італії в питаннях запобігання злочинності до більш гуманних, пов'язаних із посередницькими, соціально спрямованими напрямками роботи правоохоронних органів. На тверде переконання керівників Міністерства внутрішніх справ Італії, італійського уряду та інших відомств, ефективність запобіжної діяльності більше залежить від глибини і якості співробітництва із приватним сектором, місцевими громадами, ніж від ступеня жорсткості реагування на кримінальні прояви.

Реалізація вказаної запобіжної моделі розпочалась спочатку у 28 провінціальних італійських містах, пізніше – на території 728 адміністративних одиниць, включаючи 79 міських центрів Італії.

Для запровадження вказаної концепції в Італії здійснено низку заходів, зокрема:

– через так званих операторів (понад 3,5 тис. осіб), які є, окрім іншого, працівниками правоохоронних органів, проводиться взаємодія між офіційними державними органами та місцевим населенням;

– поширення кримінологічної поінформованості громадян про кількісно-якісні показники злочинності, заходи віктимологічної профілактики з боку поліцейських;

– постійна присутність поліцейських у найбільш людних та криміногенних місцях італійських міст з метою оперативного реагування на протиправні дії та створення уявлення у громадян про повний контроль державою й місцевою владою злочинності тощо.

Вказані та інші антикриміногенні заходи дозволили досягнути суттєвого скорочення найбільш поширених злочинів (крадіжок, грабежів, розбоїв, хуліганств) у містах, розташованих на півночі, центрі й півдні Італії, особливо у 2004 – 2006 рр.

Серед новітніх ініціатив можна виділити розширення мережі районних відділків поліції для охоплення увагою правоохоронців більшої території.

Останнім часом в Італії створено кілька успішних проектів, спрямованих на запобігання злочинності в тій чи іншій сфері, наприклад:

а) «Головна інформаційна служба» (Home Reporting Service) – для повідомлення про злочини особливо з боку громадян з вадами фізичного розвитку;

б) «Безпечні парки» (Secure Parks) – забезпечення належного стану правопорядку на території парків у найбільших італійських містах шляхом патрулювання представників державної й природоохоронної поліції [6];

в) відкриття у поліцейських відділках офісів по зв'язках із населенням з метою підвищення співробітництва із місцевими громадами, а також інформування населення про розкриття чи хід розслідування найбільш резонансних та тяжких злочинів, що підвищує довіру до органів поліції;

г) «Поліцейський – ще один ваш друг» (The Policeman is another Friend of Yours) – налагодження нормальних доброзичливих прозорих стосунків поліції з футбольними фанатами («ультрас») для зменшення хуліганських, расистських та інших протиправних проявів під час проведення футбольних матчів;

д) здійснення широкої агітаційної програми серед учнівської та студентської італійської молоді з метою підвищення рівня їх правової культури і толерантності, організованої Міністерством освіти Італії та Комітетом ЮНІСЕФ в Італії.

Як відомо, Південь Італії є найбільш криміногенним регіоном цієї країни, де проживає значна частина маргіналізованого італійського населення, в тому числі мігранти з інших, менш благополучних, країн (роми з Румунії, громадяни колишньої Югославії та ін.). З метою стабілізації соціально-економічної становища цих територій та скорочення злочинності було прийнято програму «Безпека для розвитку Півдня Італії» (Security for the development of Italy's Mezzogiorno), що профінансована з боку ЄС, зокрема, на:

- а) реформу соціальної сфери;
- б) матеріальну підтримку бідних верств населення;
- в) культурну адаптацію іноземців;
- г) підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів;
- д) посилення взаємодії поліції та місцевого населення;
- е) налагодження партнерства місцевих органів влади й місцевих громад та ін.

Слід відзначити про італійський досвід укладання своєрідних меморандумів про безпеку між МВС Італії та місцевими державними органами з метою приведення вимог безпеки громадян, належного забезпечення їх прав до єдиного знаменника, тобто їх відповідності одним стандартам в різних італійських регіонах. Для цього у березні 2007 р. між МВС Італії та Національною асоціацією італійських муніципалітетів було підписано відповідну угоду.

Окрім цього, в межах стратегії зменшення можливостей вчинення злочинів [7] в Італії поширюється практика монтажу засобів

відеоспостереження у громадських місцях та повідомлення до поліції відомостей з боку, наприклад, таксистів про протиправні вчинки інших осіб. Для цього центральні диспетчерські пункти компаній, що здійснюють пасажирські перевезення, підключено до телефонної лінії поліції.

Враховуючи, що в сучасній Італії є дуже поширеним таке явище, як сімейне насильство, тому з метою його скорочення здійснюються відповідні заходи. Так, у цій країні було запроваджено програму під назвою «Антинасильницька мережа в італійських містах» (Antiviolence Network among the Urban-Italy cities), в межах якої реалізується проект «Аріанна» (Arianna Project), спрямований на боротьбу саме із сімейним насильством. На його виконання проведено широку загальноіталійську інформаційно-агітаційну кампанію щодо актуалізації запобігання сімейному насильству та захисту прав жінок і дітей, які частіше за всіх стають жертвами насильства в родинях. З метою більш широкого залучення громадськості, реальних й потенційних жертв сімейного насильства було запроваджено телефонну анонімну лінію (1522), за якою може звернутись будь-яка жертва насильства й отримати відповідну психологічну, правову чи іншу допомогу, навіть різними мовами (італійською, англійською, французькою, іспанською і російською) [5].

Прикладом ефективної програми в межах політики «community policing» (орієнтування на місцеві громади) є сучасний проект «Безпека ... за межами вашого будинку» (Safe ... outside your home), запроваджений у квітні 2012 р. у одному з італійських міст-портів Анкона з населенням близько 120 тис. чоловік, що є адміністративним центром однойменної провінції Італії. Після різкого зростання корисливих й корисливо-насильницьких злочинів, особливо крадіжок зі зломом та грабежів, численних скарг туристів на вчинення щодо них різних злочинів, місцева влада й поліція вирішили розробити своєрідну місцеву концепцію запобігання злочинності в Анконі. Концепція передбачає:

- 1) посилення патрулювання у найбільш криміногенних і небезпечних районах міста, де зафіксовано найбільший рівень злочинності, у тому числі й у нічний час;

2) більш широке використання сил громадськості у підтриманні правопорядку;

3) розробку й поширення серед місцевого населення листівок з порадами щодо мінімізації віктимних форм поведінки громадян та посилення безпеки в їхніх оселях.

Відмінними рисами цієї програми є:

а) інформування місцевої громади про високий рівень злочинності в місті;

б) залучення місцевих ЗМІ до широкої пропагандистської кампанії щодо поширення інформації про розроблену місцеву концепцію запобігання злочинності, ознайомлення з основними її заходами;

в) створення умов, які забезпечать долучення до виконання пунктів програми різних верств населення та різних суб'єктів (органи державної влади, поліція, бізнесові структури, громадські організації, спілки та ін.).

Даний проект став настільки популярним і відомим серед місцевого населення міста, що в ньому взяла навіть участь спілка глухих, яким роз'яснювались правила убезпечення власного життя, здоров'я й майна [5].

У цілому сучасний підхід органів кримінальної юстиції в Італії зводиться до того, що охорона правопорядку не повинна бути, так би мовити, ексклюзивною і виключною функцією поліції, оскільки до цього процесу мають максимально залучатись інші суб'єкти, включаючи громадські неурядові організації та окремих громадян, зацікавлених у власній безпеці та безпеці членів своїх родин.

Таким чином, як показує аналіз й узагальнення хоча і невеликої частини, але при цьому показових сучасних підходів провідних європейських країн до запобігання злочинності, основним елементом цієї діяльності є не державна репресія за вчинений злочин, а розширення участі приватного сектора, тобто громадськості у всіх її проявах. Така концепція, по-перше, ґрунтується на нормативних загальноєвропейських підвалинах запобігання злочинності, по-друге, відповідає критерію економічної доцільності, оскільки сприяє економії

витрат держави на запобіжну діяльність за рахунок використання безкоштовної допомоги громадськості, по-третє, узгоджується із вимогами теперішнього часу, яскравими рисами якого є, окрім іншого, гуманізація кримінальних покарань та розширення суб'єктів запобіжної діяльності.

Список літератури:

1. European sourcebook of crime and criminal justice statistics. Fourth edition, 2010. –382 p.
2. *Tavarez C.* Crime and criminal justice / C. Tavarez, G. Thomas // Eurostat. Statistics in focus. – 2009. – № 36. – 14 p.
3. *Жукова Т. С.* Протидія злочинності неповнолітніх і молоді в Італії / Т. С. Жукова, С. Ф. Денисов // Кримінальна субкультура як фактор злочинності : Кримінологічні дослідження : Вип. 2 / Луган. гуманіт. центр ; Луган. держ ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка ; голов. ред. В. І. Поклад. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2008. – С. 103–108.
4. Проблеми адаптації законодавства України у сфері протидії злочинності до законодавства Європейського Союзу : моногр. / О. Ю. Шостко, О. В. Сердюк, О. М. Овчаренко та ін. ; за заг. ред. О. Ю. Шостко. – К. : Ред. журн. «Право України» ; Х. : Право, 2013. – 256 с.
5. The European Crime Prevention Network (EUCPN) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eucpn.org> – Заголовок з екрана.
6. *Бирюков П. Н.* Полиция Итальянской Республики / П. Н. Бирюков [Электрон. ресурс]. – Режим доступа : http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_jcontentplus&view=article&id=922:2010-07-28-07-55-49&catid=125:2010-07-28-07-53-25&Itemid=215 – Загол. с екрана.
7. *Голіна В.* Зменшення можливостей вчинення злочинів як стратегія запобігання злочинності / В. Голіна // Вісн. акад. прав. наук України. – 2012. – № 3. – С. 204–213.

Колодяжний М. Г. Общие подходы к предупреждению преступности в Италии.

Обобщем современный опыт Италии по предупреждению преступности, сделан вывод о месте и роли общественности в системе субъектов предупредительной деятельности этой страны.

Ключевые слова: предупреждение преступности, противодействие преступности, профилактика преступности, общественность, общественное воздействие на преступность, стратегия участия общественности в предупреждении преступности.

Kolodyazhny M. G. General approaches to crime prevention in Italy.

In the scientific article the modern is summarized experience of Italy for the Prevention of Crime, drawn a conclusion about a place and role of the public in the subjects of preventive activity of this country.

Key words: crime prevention, counteraction criminality, prophylaxis of criminality, public, public affecting criminality, strategy of participation of public in crime prevention.